

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра українознавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан

філософського факультету

Іван КАРПЕНКО

16 червня 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Місто і війна: досвід Європи XX-XXI століття

рівень вищої освіти бакалавр

галузь знань 03 Гуманітарні науки

(шифр і назва)

спеціальність 034 Культурологія

(шифр і назва)

освітня програма Урбаністичні студії

(шифр і назва)

спеціалізація _____

(шифр і назва)

вид дисципліни за вибором

(обов'язкова / за вибором)

факультет філософський

2023/2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою філософського факультету
“_16_” червня 2023 року, протокол №_6_

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Ірина СНІТКО, канд. АРХІТЕКТУРИ, доцент каф.
Українознавства

Програму схвалено на засіданні кафедри українознавства
Протокол від “12” червня 2023 року № 11

 в. о. завідувача кафедри українознавства
В'ячеслав ПОТОЦЬКИЙ

Програму погоджено з гарантом освітньої освітньої програми Урбаністичні студії

Гарант освітньої програми
«Урбаністичні студії»

 Дмитро ЧОРНИЙ

Програму погоджено методичною комісією філософського факультету Харківського
національного університету імені В. Н. Каразіна.

(назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна)

Протокол від “_14_” червня __2023__ року №_10__

Голова методичної комісії
Філософського факультету

 Сергій ГОЛІКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Місто і війна: досвід Європи XX-XXI століття» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки “Урбаністичні студії” бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності “034 Культурологія”

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни: надання уяви про впливи воєнних дій на міста, їх наслідки та можливості подальшого відновлення; поглиблення знань про функціонування міської структури; набуття практичних навичок проведення аналізу вищезазначених впливів та вибору стратегії відновлення міської структури та життя мешканців у залежності від розмірів та характеру завданої шкоди.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни: ознайомитися з методами дослідження міської структури з урахування соціально-політичних аспектів та історичних подій; навчитись оцінювати вплив негативних факторів воєнного часу на життя міст, опанувати стратегії та практики відновлення міст у повоєнні часи.

В ході вивчення дисципліни мають сформуватися такі загальні та спеціальні компетентності, відповідно до стандарту освітньо-професійної програми “Урбаністичні студії”:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 7. Здатність працювати автономно.

ЗК 8. Здатність працювати в команді.

ЗК 9. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

ЗК 12. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ФК 1. Здатність презентувати результати професійної діяльності в усній та письмовій формі, надавати відповідну аргументацію;

ФК 3. Здатність аналізувати культурну політику в інституціях різних рівнів;

ФК 6. Здатність аналізувати культурну політику в інституціях різних рівнів;

ФК 7. Здатність обґрунтовувати рішення щодо врегулювання відносин у сфері культури на основі розуміння специфіки соціокультурних процесів;

ФК 8. Здатність створювати аналітичні звіти, розробляти рекомендації та генерувати проекти (культурно-мистецькі, художні та дозвілєві) щодо об'єктів професійної діяльності, використовуючи актуальну нормативну основу;

ФК 10. Мати навички самостійної роботи з феноменами культури та культурними інституціями, з дослідницькою літературою;

ФК 13. Здатність оцінювати матеріальну та духовну цінність об'єкта культурної спадщини різних історичних періодів та географічних ареалів.;

ФК 14. Здатність дотримуватися стандартів професійної етики та міжкультурної комунікації.

1.3. Кількість кредитів - 4

1.4. Загальна кількість годин – 120

1.5.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова / <u>за вибором</u>	
<u>Денна форма навчання</u>	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	-й
Семестр	
7-й	-й
Лекції	
24 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	
24 год.	год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
72 год.	год.
у тому числі індивідуальні завдання	
год.	

1.6. Заплановані результати навчання: студент має бути здатним використати отримані знання у практичній діяльності, володіти методикою оцінки впливів негативних соціально-політичних факторів на функціонування та розвиток міста, знати необхідну нормативно-правову базу.

У відповідності з стандартом освітньо-професійної програми “Урбаністичні студії” студент має вміти:

ПРН 1. Аналізувати ефективність культурних політик, технологій реалізації культурних ідей у контексті конкретних параметрів їх впровадження;

ПРН 2. Мати навички критичного мислення, викладати у зрозумілий спосіб власні думки, здійснювати їх аргументацію;

ПРН 3. Вести публічну дискусію та підтримувати діалог з питань української культури з фахівцями та нефаківцями;

ПРН 4. Знати та розуміти теоретичні підходи до визначення культури, її проявів та форм існування;

ПРН 6. Інтерпретувати культурні джерела (речові, друковані, візуальні, художні) з використанням спеціальної літератури та визначених методик, аргументовано викладати умовиводи щодо їх змісту;

ПРН 7. Демонструвати знання з основних теоретичних напрямів, шкіл, концепцій, теорій і філософії культури;

ПРН 8. Виявляти, перевіряти та узагальнювати інформацію щодо різноманітних контекстів культурної практики, визначати ступінь їх актуальності із застосуванням релевантних джерел, інформаційних, комунікативних засобів та візуальних технологій;

ПРН 9. Демонструвати комплексне розуміння міської структури і пов'язаних із нею проблем місцевого самоврядування, міського адміністрування та планування, збереження міської історії та культури;

ПРН 10. Обґрунтовувати, розробляти та реалізовувати культурні події та проекти з дотриманням законодавства та у відповідності до визначених мети та завдань;

ПРН 12. Обґрунтовувати, розробляти та реалізовувати культурні події та проекти з дотриманням законодавства та у відповідності до визначених мети та завдань;

ПРН 13. Аналізувати ефективність культурних політик, технологій реалізації культурних ідей у контексті конкретних параметрів їх впровадження;

ПРН 14. Здійснювати експертну оцінку культурних об'єктів за заданими критеріями та надавати рекомендації щодо їх соціальної актуалізації.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Вплив військових дій на функціонування міської структури та життя мешканців.

Тема 1. Міська структура та оборона. Оборонний потенціал міст. Потенційні ризики для інфраструктури міста, пов'язані з війною. захисні оборонні споруди, укріплення, сховища. Вразливість мирного населення.

Тема 2. Етичні питання.

Історичні основи формування відношення до воєнних дій. Зародження міжнародного воєнного права. Міжнародні документи.

Тема 3. Перебіг війни та можливі наслідки для міста. Концептуальні засади подолання наслідків.

Руйнація, занепад, втрата міських функцій. Відбудова, реконструкція. Пам'ятки, меморіали, тріумфальні споруди.

Розділ 2. Повоєнна відбудова міст

Тема 1. Характер руйнувань та відбудова міст після 1 Світової війни.

Особливості змін в інфраструктурі міст під час війни (фронт, прифронтна зона, тил). Вихід зі стану війни. Тенденції мирного розвитку міст. Подолання соціальних проблем міського населення. Концепція образу міст.

Тема 2. Міста у 2 Світовій війні (довоєнні тенденції розвитку, вплив війни, повоєнна відбудова).

Відображення загальнодержавної ідеології в архітектурі міст. Особливості руйнування та переформатування міської інфраструктури (фронт, прифронтна зона, тил). Концептуальні моделі відновлення міст в залежності від ступеня руйнації.

Тема 3. Військові конфлікти кінця XX – початку XXI століття. Глобальні виклики та локальні рішення для міст. Потенційна небезпека та варіанти протидії.

Відновлення економічної основи існування міст. Наслідки збройних конфліктів для житлової інфраструктури міста. Подолання соціальних проблем. Порушення екобезпеки. Культурна спадщина у військових конфліктах. Європейський досвід відновлення у контексті реалій України.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Вплив військових дій на функціонування міської структури та життя мешканців												
Тема 1. Міська структура та оборона. Оборонний потенціал міст.	20	4	4			12						
Тема 2. Етичні питання.	20	4	4			12						
Тема 3. Перебіг	20	4	4			12						

війни та можливі наслідки для міста. Концептуальні засади подолання наслідків.												
Разом за розділом 1	60	12	12			36						
Розділ 2. Повоєнна відбудова міст												
Тема 1. Характер руйнувань та відбудова міст після 1 Світової війни	20	6	4			12						
Тема 2. Міста у 2 Світовій війні (довоєнні тенденції розвитку, вплив війни, повоєнна відбудова).	20	4	4			12						
Тема 3. Військові конфлікти кінця ХХ – початку ХХІ століття. Глобальні виклики та локальні рішення для міст. Потенційна небезпека та варіанти протидії.	20	4	4			12						
Разом за розділом 2	60	12	12			36						
Усього годин	120	24	24			72						

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Міська структура як засіб збереження людського життя	2
2	Потенційно вразливі елементи міської структури	2
3	Історичні передумови визначення питань військових дій в контексті міської культури	2
4	Етика війни: обмеження на використання деяких видів зброї.	2
5	Структура медичних закладів у 1 Світову війну	2
6	Питання біженців у 1 Світову війну	2
7	Особливості оборони міст у 2 Світову війну	2
8	Питання відновлення житлового фонду після 2 Світової війни	2
9	Досвід міст Європи у повоєнному відновленні.	2
10	Особливості відновлення історичних міст. Приклади.	2
11	Використання оборонних об'єктів періоду холодної війни	2
12	Сучасні можливості забезпечення життєздатності міста під час	2

	воєнних дій	
	Разом	24

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Підготовка доповіді на семінар (див. 4. - тема 1-2)	12
2	Підготовка доповіді на семінар (див. 4. - тема 3-4)	12
3	Підготовка доповіді на семінар (див. 4. - тема 5-6)	12
4	Підготовка доповіді на семінар (див. 4. - тема 7-8)	12
5	Підготовка доповіді на семінар (див. 4. - тема 9-10)	12
6	Підготовка доповіді на семінар (див. 4. - тема 11-12)	12
	Разом	72

6. Індивідуальні завдання

Не передбачено робочим планом

7. Методи навчання

Лекція, інтерактивна лекція, доповідь, дискусія.

ВИДИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

	Діяльність в аудиторії	Онлайн-діяльність
Попередня підготовка	опитування вхідний контроль	ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою у тестовій формі
Подача нової інформації	презентація; дискусія	відео та текстові лекції література з теми в електронному вигляді
Тренування	обговорення питання-відповіді практичні завдання не на оцінку	виконання інтерактивних вправ робота онлайн
Оцінювання	контрольна робота доповідь на семінарі опитування	Усна доповідь, усна відповідь (відеозапис) письмова робота
Рефлексія	діалог, групове обговорення короткі усні / письмові відповіді на питання	розроблення нотаток до лекцій підготовка мультимедійних презентацій відповіді на рефлексивні питання
Зворотній зв'язок	групові та індивідуальні консультації • коментарі під час заняття від викладача	консультації у месенджерах та за допомогою e-mail

7. Методи контролю

Оцінка успішності знань студентів здійснюється у формах поточного контролю (виступи на семінарах, усного опитування) і підсумкового письмового екзамену.

Для оцінки знань студентів використовують такі форми контролю: поточний, контрольні роботи та залік.

Поточний контроль знань студентів здійснюється під час проведення семінарських занять протягом семестру і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Оцінюється рівень знання студентами першоджерел, наукової літератури, вміння логічно та послідовно виступати під час обговорення питань плану семінарського заняття, ставити та відповідати на запитання. Студент може набрати від 1 до 60 балів за роботу на семінарах протягом семестру.

Підсумковий контроль знань студентів проводиться з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі вивчення дисципліни у формі письмової контрольної роботи в обсязі навчального матеріалу, визначеного програмою навчальної дисципліни, і в терміни, встановлені навчальним планом. Білети включають два питання, що стосуються двох блоків загальних проблем, що були опрацьовані під час вивчення дисципліни. Студенту надається можливість розкривати питання на прикладі якоїсь країни чи міста, що додатково демонструє його обізнаність у матеріалі.

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання						Разом	Екзамен (залікова робота)	Сума	
Розділ 1			Розділ 2			Контрольна робота, передбачена навчальним планом	60	100	
T1	T2	T3	T1	T2	T3	10			40
5	5	5	5	5	5				

T1, T2... теми розділів

Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання, атестації (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Здобувач освіти не допускається до складання екзамену, якщо він не набрав впродовж семестру 10 балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
		Для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100		Зараховано
70-89		
50-69		
1-49		Не зараховано

9. Рекомендована література

Основна література

1. Велика війна 1914–1918 рр. і Україна: У 2 кн. Кн.1: Історичні нариси. К.: ТОВ Вид-во «Кліо», 2014. 784 с.; Кн. 2: Мовою документів і свідчень. К.: ТОВ Вид-во «Кліо», 2015. 800 с.
2. Джумига Є. Ю. Умови життя дітей в Одесі під час Першої світової війни (липень 1914 – лютий 1917 рр.) : соціально-економічний аспект. Проблеми історії України XIX – початку XX ст. К., 2003. Вип.19. С. 369-379.
3. Жванко Л. М. Біженство Першої світової війни в Україні: документи і матеріали (1914-1918 рр.). Х.: Вид-во ХНАМГ, 2010. 359 с.
4. Запатріна І.В., Шатковська А. Досвід післявоєнного відновлення міст світу: уроки для України. 2023. 86 с.
5. Історія міста Харкова ХХ століття. Х.: Фоліо; Золоті сторінки, 2004. 686 с.
6. Чорний Д.М. Велике місто в роки першої світової війни: повсякденне життя Харкова і харків'ян. ВІСНИК Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. 2015. Вип. 20. С. 54-59.
7. Cultural Heritage and Mass Atrocities. Edited by James Cuno and Thomas G. Weiss. Los Angeles: Getty Publications, 2022. 649 p.
8. Нутрек-Нрыциук J. Między prywatnym a publicznym. Życie codzienne we Wrocławiu w latach 1938-1944. Wrocław : VIA NOVA, 2019. 319 s.
9. McIntosh S. Pursuing Justice for Mass Atrocities: A Handbook for Victim Groups. 2021. 108 p.
10. Tarnoff C. The Marshall Plan: Design, Accomplishments, and Significance, 2018. 32 p. URL: <https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc1156806/>
11. Wilson B. Metropolis. Największy wynalazek ludzkosci. Warszawa, Czarna Owca. 2022. 456 s.

Допоміжна література

1. Загородній М. Як руйнували та відбудовували Київ під час Другої світової війни. Вечірній Київ. 20 вересня 2021. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/52526/>
2. Ісупова М.І. Карта будівель радянського неоісторизму м. Рівне. Вісник НУВГП, 2020. Вип. 3 (91). С. 123-135.
3. Коваль М. Розробка радянськими фортифікаторами концепцій укріплених районів у 20–30 рр. ХХ ст. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2013. № 12. С. 98-105.
4. Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для

України : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 27 квітня 2023 р.) / ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», Інститут вищої освіти НАПН України. Електрон. дані. К., 2023. 125 с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/Mizhnar-istor-dosvid-povojen-rekonstrukcii-uroky-dla-Ukrainy.pdf>

5. Хвін С. Ганеман : роман / пер. з пол. І. Пізнюка. К. : Аграр Медіа Груп, 2010. 196 с.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Архів ОУН. URL: <https://ounuis.info/>
2. Міста, війни та відновлення: дослідницький фокус. Центр міської історії Центрально-Східної Європи. URL: <https://www.lvivcenter.org/academic/research/cities-and-wars/>
3. Приседська В., Громлюк І. Місто, яке знає, як болить. Історія відбудови Варшави. BBC News: Ukraine. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/extra/КмусUYQhqz/How-warsaw-was-rebuilt>
4. Чому я живий: історична драма (за автобіографічним оповіданням «Тепер я турок, не козак...», 1989, Є. Митько). 2021. Одеська кіностудія, реж. В. Новак.
5. Fragmenty kolorowego filmu o odbudowie Warszawy. Zdjęcia przedstawiają głównie Trasę W-Z i Mariensztat (Фрагменти кольорового фільму про відбудову Варшави. Фотографії в основному показують W-Z Route та Mariensztat). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=eDfcANo8r3Q>
6. United States Holocaust Memorial Museum. URL: <https://www.ushmm.org/>